

УДК 346:253

DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2020.1.9>

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ ЗАЯВИ ПРО ВИДАЧУ ВИКОНАВЧОГО ЛИСТА НА РІШЕННЯ ТРЕТЕЙСЬКОГО СУДУ

Постановка проблеми. Натепер в Україні не існує єдиного наукового підходу до визначення правової природи провадження щодо видачі виконавчого листа на рішення третейського суду, а тому дослідження вказаного питання потребує особливої уваги. Попри те, що законодавець безапеляційно оперує терміном «провадження», у доктрині цивільного процесу відсутні доводи на користь того, що розгляд заяв про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду слід визнавати видом цивільного судочинства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діапазон думок у доктрині цивільного процесу щодо самостійності запропонованої моделі розгляду заяв про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду умовно можна звести до таких підходів:

1) переважна більшість авторів (О.Б. Верба-Сидор, У.Б. Воробель, Р.Я. Лемик, Ю.В. Навроцька, С.В. Сеник, С.Я. Фурса, М.Й. Штефан) класично виділяють три види провадження: позовне, наказне та окреме. Провадження щодо видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду в цьому контексті не згадується та не розглядається як окремий вид цивільного судочинства [1, с. 20; 2, с. 21; 3, с. 58; 4, с. 12];

2) в окремих посібниках досліджується порядок розгляду судом загальної юрисдикції заяв про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду. Однак, автори В.В. Комаров, В.О. Кучер, М.М. Ясинюк утримуються від висновків щодо правової природи вказаного виду провадження [5, с. 21; 6, с. 243; 7, с. 566];

3) інші автори (М.Ю. Акулова, С.А. Курочкін, В.В. Масюк) обґрунтовують самостійність провадження щодо видачі виконавчого листа, називаючи його додатковим судовим провадженням [8, с. 169] чи специфічним судовим провадженням [9, с. 12].

4) пропонується (за С.Г. Забегайло) розглядати провадження щодо видачі виконавчого листа як стадію цивільного процесу чи завершальну стадію третейського розгляду [10, с. 123].

Мета і завдання дослідження. В межах цієї статті автор намагатиметься визначити правову природу провадження у справах про видачу виконавчого листа на рішення третейського суду, а також процесуальні особливості розгляду вказаної категорії справ.

Виклад основного матеріалу. На думку автора, розгляд заяв про видачу виконавчого листа є фор-

мою судового контролю за діяльністю третейського суду. Вказаний контроль запроваджений з метою забезпечення права сторони третейського розгляду на виконання рішення третейського суду. Загальний суд здійснює перевірку вказаного рішення третейського суду нормативно згідно встановлених вимог із метою недопущення звернення до примусового виконання рішення, яке суперечить інтересам держави та суспільства чи порушує права третіх осіб.

Ключовою ознакою, яка свідчить про необхідність виділення провадження за заявами про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду як окремого виду цивільного судочинства, є специфічний характер діяльності суду при розгляді аналізованого виду заяв. Вирішуючи питання про звернення до примусового виконання рішення третейського суду, загальний суд не вирішує спір про право цивільне, не досліджує доказів. Його діяльність зводиться до перевірки наявності чи відсутності чітко встановлених підстав, які свідчать про неможливість звернення до виконання ухваленного третейським судом рішення.

Оцінюючи місце провадження щодо видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду у структурі цивільного судочинства, доречно звернутися до дослідження В.В. Комарова. Вказаний автор зазначає, що класична цивільна процесуальна форма властива виключно для справ позовного провадження. Виходячи з наявної структури цивільного процесу та сутності проваджень у суді першої інстанції, В.В. Комаров обґрунтовує, що правосуддя у цивільних справах втілюється у повному масштабі в позовному провадженні. У наказному та окремому провадженнях цивільного процесу правосуддя не здійснюється, виходячи з того, що, незважаючи на правосудні ознаки об'єкта судової діяльності (суб'єктивні права і законні інтереси) наказного провадження, процесуальний порядок розгляду цих справ є виключно документарним, не відображає правосудні засади (принципи) цивільного судочинства. Окреме провадження навпаки з точки зору об'єкта судового захисту (суб'єктивні права та юридичні інтереси) та предмета судової діяльності (відсутність спору про право) не містить правосудних ознак. У світлі таких підходів автор зазначає, що сучасний цивільний процес засновано на фундаментальному позовному провадженні, яке є формою здійснення судової влади і правосуддя у цивільних справах та інших судових провадженнях – наказному та окремому, які мають квазіправосудний характер [11, с. 46–47].

З урахуванням наведеної класифікації проваджень у цивільному процесі провадження у справах щодо видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду слід віднести до видів цивільного судочинства, які мають квазіправосудний характер. З огляду на особливу правову природу, яка проявляється в тому, що аналізований розгляд є формою судового контролю за діяльністю третейського суду, який здійснюється завдяки специфічному характеру діяльності суду при розгляді аналізованого виду заяв, автор вважає, що провадження щодо видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду слід розглядати як самостійний вид цивільного судочинства, який виділяється виключно за процесуальним критерієм та має квазіправосудний характер.

Варто також зазначити, що розгляд заяв про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду здійснюється за специфічною судовою процедурою, яка характеризується спеціальними предметом розгляду, об'єктом захисту, засобом захисту та суб'єктом звернення. Крім того, для провадження за заявами про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду характерна стадійність. Аналізуючи судовий розгляд заяв про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду, слід виокремити такі його особливості:

1) предмет судового розгляду. Для провадження щодо видачі виконавчого листа на рішення третейського суду характерний специфічний предмет розгляду, невластивий для інших видів цивільного судочинства. На відміну від позовного провадження, при розгляді заяв про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду суд загальної юрисдикції не має права вирішувати спір про право цивільне, оскільки сторони третейського спору, реалізувавши своє право, передбачене ч. 4 ст. 4 ЦПК України, передали вказаний спір на вирішення третейського суду. Неможливість суду вирішувати спір про право цивільне між сторонами третейського розгляду не виключає можливості виникнення під час судового розгляду заяви про видачу виконавчого листа спору щодо фактичних обставин справи.

Невластивим для провадження щодо видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду є й підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, які мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав, оскільки такі категорії цивільних справ відповідно до ст. 293 ЦПК України розглядаються в порядку окремого провадження. Спільною ознакою для справ окремого провадження є те, що суд не вирішує спору про право цивільне, а лише констатує (підтверджує) наявність певного юридичного факту або юридичного стану, в якому зацікавлений заявник. Під час розгляду заяви про видачу виконавчого листа на рішення третейського суду суд загальної юрисдикції також не вирішує

спору про право, проте і підтвердження фактів, які мають юридичне значення, теж не входить до його повноважень, адже суд лише з'ясовує дотримання третейським судом ключових принципів права та вирішення ним спору з дотриманням встановленої процедури і в межах його компетенції.

З наведеного вбачається, що розгляд заяв про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду не може здійснюватися у жодному з класичних видів цивільного судочинства. На користь автономної правової природи провадження у справах про видачу виконавчого листа свідчить і позиція законодавця. Частиною 2 ст. 19 ЦПК України передбачено, що суди розглядають справи, визначені у частині першій цієї статті, в порядку позовного, наказного та окремого провадження. Частина 8 зазначеної статті вказує, що суди розглядають справи про оскарження рішень третейських судів, про видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів, про оспорування рішень міжнародного комерційного арбітражу, а також про визнання та надання дозволу на виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу. На підставі наведеного нормативного положення можна дійти до двох висновків: 1) справи про видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів не підлягають розгляду у порядку позовного, наказного та окремого провадження; 2) для них характерний особливий порядок розгляду.

Автори монографії «Окреме провадження» В.В. Комаров, Г.О. Світлична, І.В. Удальцова, розмежовуючи предмет судової діяльності в різних видах цивільного судочинства, стверджують, що в позовному провадженні діяльність суду має, так би мовити, «дозвільний» характер (вирішується спір про право), а в окремому провадженні – «установчий» характер [12, с. 24]. Вказані доводи базуються на різних функціях суду, які виконуються в межах цивільного судочинства. Як вже обґрунтовувалося, провадження щодо видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду є однією з форм здійснення судового контролю за діяльністю третейських судів. Розглядаючи заяву про видачу виконавчого листа, загальний суд реалізовує свої контрольні функції. Продовжуючи ідею авторів вказаної монографії, специфіка судового розгляду у провадженні щодо видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду полягає в контрольному характері діяльності загального суду у вказаному виді провадження.

2) Об'єкт захисту. У ст. 2 ЦПК України визначено завдання цивільного судочинства як справедливий, неупереджений і своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. З наведеного нормативного положення вбачається, що об'єктом захисту у цивільному процесі може бути порушене, невизнане, оспорюване право або охоронюваний законом інтерес. На думку Д.М. Чечота, саме відмінність об'єкта захисту

є однією з ключових підстав для розмежування справ позовного провадження (в межах якого здійснюється захист порушеного права) та окремого провадження (за допомогою якого захищається законний інтерес) [13, с. 6]. Таким чином у межах цивільного судочинства здійснюється захист прав, свобод чи інтересів. При розгляді заяви про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду суд загальної юрисдикції не має права вживати заходів щодо захисту порушено права, оскільки сторони третейського розгляду, уклавши третейську угоду, віднесли вирішення вказаного питання до компетенції третейського суду.

Автор вважає, що метою звернення сторони третейського розгляду до суду загальної юрисдикції із заявою про видачу виконавчого листа на виконання рішення третейського суду є захист її права на примусове виконання рішення третейського суду, гарантованого ст.ст. 55, 56 Закону України «Про третейські суди». Враховуючи наведене визначення, можна дійти висновку, що метою звернення до суду із заявою про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду є прагнення особи скористатися державними засобами впливу на одну зі сторін третейського розгляду, яка ухиляється від виконання рішення третейського суду. При цьому об'єктом захисту в межах цього провадження є право особи на примусове виконання рішення третейського суду.

3) Суб'єкт звернення. Відповідно до ст. 483 ЦПК України правом звернення до суду із заявою про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду володіє виключно та сторона третейського розгляду, на користь якої таке рішення прийнято. Очевидно, що така заява може бути подана як стороною третейського розгляду, на користь якої ухвалено рішення особисто або через представника (чи правонаступником такої особи). Таким чином законодавець визначив єдиного суб'єкта, уповноваженого ініціювати відкриття провадження у справі про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду. Так, жодна інша особа, яка вважає, що рішенням третейського суду не вирішено питання про її права чи обов'язки, не може звернутися до суду загальної юрисдикції з такою заявою. На думку автора, у випадку подання до суду заяви про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду іншою особою, ніж та, яка визначена у ч. 1 ст. 483 ЦПК України, суд повинен відмовити у відкритті провадження за такою заявою (хоча нормативно така можливість і не передбачена).

4) Засіб звернення. З аналізу норм ЦПК України вбачається можливість звернення до суду з вимогою про захист свого порушеного, невизнаного, оспореного права або інтересу з різними видами заяв: позовною заявою (ст. 175 ЦПК України), заявою про видачу судового наказу (ст. 163 ЦПК України), заявою в порядку окремого провадження (ст.ст. 297, 302, 306, 311, 318, 321, 330, 335, 340, 344, 348, 350-4 ЦПК України), заявою про скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбі-

ражу (ст. 455 ЦПК України), заявою про визнання і надання дозволу на примусове виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу (ст. 476 ЦПК України) чи заявою про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду (ст. 484 ЦПК України).

Відмінність заяви про видачу виконавчого листа від решти з наведених процесуальних форм звернення полягає (крім заяви про надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу) в тому, що заявник не зобов'язаний обґрунтовувати перед судом підстави свого звернення. Як свідчить аналіз реквізитів вказаної заяви, у ній зазначаються виключно дані інформаційного характеру (реквізити загального суду, сторін третейського розгляду, третейського суду, дата і місце прийняття рішення третейським судом, дата отримання вказаного рішення заявником). Крім того, законодавець визначає перелік документів, які обов'язково додаються до заяви про видачу виконавчого листа та підтверджують право заявника на звернення до суду з вимогою про видачу виконавчого листа.

Для порівняння, позовна заява повинна містити обставини, якими позивач обґрунтовує свої вимоги, а також зазначення доказів, які обґрунтовують кожну обставину (п.п. 5, 8 ч. 3 ст. 175 ЦПК України). У заяві про видачу судового наказу, з-поміж іншого, зазначаються вимоги заявника і обставини, на яких вони ґрунтуються (п. 4 ч. 2 ст. 163 ЦПК України). Вимоги щодо обґрунтування підставності поданих заяв визначені і для розгляду справ у порядку окремого провадження, зокрема у ст.ст. 297, 302, 306, 311, 318, 321, 330, 335, 340, 344, 348, 350-4 ЦПК України. У заяві про видачу виконавчого листа заявник, окрім вимоги про видачу виконавчого листа, не повинен більше нічого ні доводити, ні обґрунтовувати. Вказана ознака і є ключовою відмінністю, яка відрізняє заяву про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду від інших заяв у цивільному процесі.

Таким чином, заява про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду є єдиним видом заяви, яка ініціює цивільний процес, проте не містить серед своїх реквізитів інформації щодо підстав звернення заявника до суду загальної юрисдикції.

Висновки. Підсумовуючи наведене, можна перейти до визначення поняття «провадження щодо видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду». Варто зазначити, що ні в законодавстві, ні у науковій літературі вказане визначення не сформоване, а тому автор вважає за доцільне навести власне визначення.

Провадження щодо видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду – це самостійний вид провадження в апеляційному суді загальної юрисдикції, застосування якого обумовлене особливою правовою природою розгляду вимоги про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду, який полягає у встановленні наявності чи відсутності підстав для відмови у видачі виконавчого листа.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Цивільне процесуальне право України : навчальний посібник (у схемах і таблицях) / Ю.В. Навроцька, О.Б. Верба-Сидор, У.Б. Воробель. Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 387 с.
2. Цивільне процесуальне право : навчальний посібник / С.В. Сенік, Р.Я. Лемик. Міністерство науки і освіти України, Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 423 с.
3. Цивільний процес України: проблеми і перспективи : науково-практичний посібник / за заг. ред. С.Я. Фурси. К. : Видавець Фурса С.Я., КНТ, 2006. 448 с.
4. Цивільне процесуальне право України: академічний курс : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / за заг. ред. М.Й. Штефана. К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. 624 с.
5. Цивільний процес України : навчальний посібник / В.О. Кучер та ін. Міністерство внутрішніх справ України, Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 587 с.
6. Курс цивільного процесу : підручник / В.В. Комаров, В.А. Бігун, В.В. Баранкова та ін.; за ред. В.В. Комарова. Х. : Право, 2011. 1352 с.
7. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / за редакцією М.М. Ясинка. Київ : Алерта, 2018. 602 с.
8. Курочкин С.А. Третьейское разбирательство в Российской Федерации / под ред. О.Ю. Скворцова. М. : Волтерс Клувер, 2010. 251 с.
9. Цивільний процес у схемах і таблицях : навчальний посібник / В.В. Масюк, М.Ю. Акулова. Харків : Право, 2014. 185 с.
10. Забегайло С.Г. Взаимодействие третейских судов и судов общей юрисдикции / С.Г. Забегайло // *Вестник Омского университета. Серия «Право»*. 2010. № 2(23). С. 122–123.
11. Цивільне процесуальне законодавство у динаміці розвитку та практиці Верховного Суду України / В.В. Комаров. Х. : Право, 2012. 624 с.
12. Окреме провадження : монографія / В.В. Комаров, Г.О. Світлична, І.В. Удальцова; за ред. В.В. Комарова. Х. : Право, 2011. 312 с.
13. Неисковые производства / Чечот Д.М. М. : Юрид. лит., 1973. 163 с.

Стасів Н.С. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ ЗАЯВИ ПРО ВИДАЧУ ВИКОНАВЧОГО ЛИСТА НА РІШЕННЯ ТРЕТЕЙСЬКОГО СУДУ

У межах цієї статті аналізується правова природа провадження у справах про видачу виконавчого листа на рішення третейського суду. Визначено, що вказане провадження необхідно розглядати як вид цивільного судочинства з огляду на його особливу правову природу. Це провадження є однією з форм здійснення судового контролю за діяльністю третейських судів. Вказаний контроль запроваджений із метою забезпечення права сторони третейського розгляду на виконання рішення третейського суду. Загальний суд здійснює перевірку вказаного рішення третейського суду нормативно встановленим вимогам із метою недопущення звернення до примусового виконання рішення, яке суперечить інтересам держави та суспільства чи порушує права третіх осіб.

В аналізованому провадженні проявляється специфічний характер діяльності суду. Вирішуючи питання про звернення до примусового виконання рішення третейського суду, загальний суд не вирішує спір про право цивільне, не досліджує доказів. Його діяльність зводиться до перевірки наявності чи відсутності чітко встановлених підстав, які свідчать про неможливість звернення до виконання ухваленого третейським судом рішення. Розгляд заяв про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду здійснюється за специфічною судовою процедурою, яка характеризується такою специфікою: предметом судового розгляду; об'єктом захисту; суб'єктом звернення; засобом звернення.

Запропоновано власне визначення провадження у справах про видачу виконавчого листа на рішення третейського суду.

Ключові слова: третейська угода, суд, третейський суд, рішення суду, виконавчий лист, провадження.

Stasiv N.S. THE SPECIFICITY OF JUDICIAL PROCEEDINGS CONCERNING ISSUANCE OF EXECUTIVE LETTERS FOR THE DECISIONS OF COURT OF ARBITRATION

This article analyzes the legal nature of proceedings for the issuance of a writ of execution for a decision of an arbitral tribunal. Thus, proceedings for the issuance of a writ of execution for the enforcement of a decision of an arbitral tribunal should be considered as a type of civil proceedings, given its special legal nature, which is most clearly manifested in two aspects:

- said proceedings are a form of judicial review of the activity of arbitral tribunals. The said control was introduced in order to ensure the right of the party of arbitration to execute the decision of the arbitral tribunal. The General Court shall review the said decision of the arbitral tribunal with statutory requirements in order to prevent recourse to enforcement of the decision, which is contrary to the interests of the state and society or violates the rights of third parties;

- the specific nature of the court's activity is manifested in the analyzed proceedings. In deciding whether to apply to the enforcement of the decision of the arbitral tribunal, the general court does not resolve the dispute on civil law, does not examine the evidence. Its activity is to check the existence or absence of clearly established grounds, which testify to the impossibility of appealing the enforcement of the decision adopted by the arbitral tribunal.

Consideration of applications for the issuance of a writ of execution for the enforcement of a decision of an arbitral tribunal shall be carried out by a specific court procedure, characterized by:

- subject of judicial review (which consists in establishing the presence or absence of grounds for refusing to issue a writ of execution for enforcement of a decision of an arbitral tribunal);

- the object of protection (the right of a person to enforce the decision of an arbitral tribunal);
- the subject of the appeal (the right to appeal to the court with the application for the issuance of writ of execution for the enforcement of the decision of the arbitral tribunal is vested exclusively and the party to the arbitration proceedings in favor of which such decision was made);
- a means of appeal (an application for a writ of execution for the enforcement of a decision of an arbitral tribunal is the only type of application that initiates a civil process that does not include in its requisites information on the grounds for the applicant's appeal to a court of general jurisdiction);

We propose to change the name of this type of civil proceedings to “proceedings for the issuance of a writ of execution for the enforcement of a decision of an arbitral tribunal”. An enforcement action for the enforcement of a decision of an arbitral tribunal is an independent type of proceedings in the court of appeal of the general jurisdiction, the application of which is conditioned by the special legal nature of the consideration of the application for the enforcement of a decision for the enforcement of the decision of the arbitral tribunal, which consists in establishing the presence or absence grounds for refusal to issue a writ of execution.

Key words: arbitration agreement, court, court of arbitration, judgment, executive letter.